

На основі рис. 1 можна зробити висновки, що перша функція, трансформаційна функція, зумовлена посередницькою місією банків. Друга, емісійна функція – ключова функція банківської системи. В її виконанні беруть участь усі ланки системи. Вона стосується усіх напрямків банківської діяльності, насамперед кредитної. Третя, стабілізаційна функція, пов'язана з надзвичайно високим ризиком банківської діяльності. Банки, на відміну від інших економічних суб'єктів, несуть підвищену загрозу дестабілізації власної діяльності, розлад усього грошового ринку, провокування загальноекономічної кризи [3].

Висновки. Таким чином, в ході проведених досліджень можна визначити банківську діяльність як сукупність діючих спеціальних суб'єктів і операцій, які здійснюються банками згідно з переліком, встановленим законом, як учасниками єдиної банківської системи з приводу грошей, цінних паперів та валютних цінностей як засобів платежу, заощадження й товару.

Сучасний етап розвитку України характеризується гострою необхідністю створення цілісної програми соціально-економічного розвитку суспільства, а також забезпечення необхідних умов реальних перетворень фінансової, кредитної та грошової систем, адаптації їх до специфіки ринкових відносин. При цьому у сфері фінансового забезпечення економічної реформи подальшого вдосконалення потребує і банківська діяльність.

Література

1. Офіційний сайт «Банківське Право» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lppl.kiev.ua/jak-galuz/10-bankvska-djalnst->.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : сайт <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Костюченко О. А. Банківське право: [навч. посібник] / О. А. Костюченко. – К. : КНЕУ, 1999. – 168 с.
4. Андрушків Т. І. Банки як суб'єкти фінансових ринків України: роль і значення / Т. І. Андрушків // Банківська справа. – 1998. – № 2. – С. 50–53.
5. Орлюк О. П. Банківське право: [навч. посібник] / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 373 с.
6. Ефимова Л. Г. Банковское право: [учебное и практическое пособие] / Л. Г. Ефимова. – М. : БЕК, 1994. – С. 27.
7. Усоскин В. М. Современные коммерческие банки: управление и операции / В. М. Усоскин. – М. : Все для вас, 1993. – С. 23.
8. Олейник О. М. Основы банковского права: [курс лекций] / О. М. Олейник. – М. : Юрист, 1997. – С. 25.
9. Міщенко В. І. Роль Національного банку України в забезпеченні стабільності національної грошової одиниці / В.І. Міщенко, В.С. Стельмах // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: ВВП "Мрія – 1" Лтд, 2004. – Т 9. – С. 130–137.
10. Латковська Т.А. Фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступення д-ра юрид. наук / Одес. нац. юрид. акад., 2008. – 36 с.

Надійшла 07.03.2011

УДК 336:334.722

В. Я. ЧЕВГАНОВА, В. В. ЧЕВЕРДА

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті висвітлено основні проблеми фінансового забезпечення малого підприємництва, проаналізовано нормативно-правову базу, а також державні та регіональні програми підтримки малого підприємництва. Розроблено комплекс науково-практичних рекомендацій щодо розв'язання даних проблем, запропоновано напрями активізації діяльності суб'єктів малого бізнесу.

The basic problems of the financial providing of small enterprise are reflected in the article, it is analysed normatively-legal base, and also government and regional programs of support of small enterprise. A complex is developed scientifically-practical recommendations in relation to the decision of these problems, directions of activation of activity of subjects of small business are offered.

Ключові слова: мікrokредитування, Європейський банк реконструкції та розвитку, Німецько-український фонд, агрокредитування, лізинг.

Вступ. Малий бізнес, або мале підприємництво, являє собою найчисленніший прошарок дрібних власників, які внаслідок своєї масовості значною мірою визначають соціально-економічний і частково політичний рівень розвитку країни. За своїм рівнем життя та соціальним положенням вони належать до

більшості населення і являють собою й безпосередніх виробників, і споживачів широкого спектра товарів та послуг одночасно.

Становлення і розвиток підприємництва в Україні свідчать про те, що проблема фінансового забезпечення підприємницької діяльності досить багатогранна, її економічні й правові аспекти знаходяться в стані формування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відомі економісти та політики, такі як Л. Лигоненко, В. Галь, О. Мазур, О. Кужель, А. Кінах, В. Костицький, С. Дрига, ґрунтовно оцінюють сучасний стан малого підприємництва в Україні. Автори С. Бобров, С. Деніга, М. Білик, Ф. Бутинець, О. Васюренко, В. Вітлінський, А. Герасимович, А. Головач, О. Уляницька, розглядають питання поліпшення кредитування малого підприємництва, аналізують шляхи удосконалення системи оподаткування і зниження податкового тиску на підприємців, акцентують увагу на необхідності підвищення їх соціального захисту. Ранні аспекти підприємницької діяльності, малого і середнього бізнесу завжди були в центрі уваги вчених: Н. Гончарова, С. Бондаренко, В. Залунін та інші розглядають сутність цих категорій, їхнє місце і роль у розвитку економічних систем тощо. У той же час, незважаючи на численні публікації із цієї проблематики, нині проблеми фінансового забезпечення малого бізнесу потребують подальшого розв'язання, що й зумовило необхідність подальших наукових пошуків у даному напрямі дослідження. Проблема є актуальною і потребує постійного вивчення та аналізу.

Постановка завдання. Мале підприємство – цілком самостійна та найбільш типова форма організації економічного життя суспільства зі своїми відмітними особливостями, перевагами і недоліками, закономірностями розвитку.

Розвиток малого підприємства в Україні зіткнувся з низкою значних труднощів та проблем на сучасному етапі розвитку економіки, однією з яких є фінансування діяльності малих підприємств. На відміну від країн із розвинутою ринковою економікою, де процес розвитку малого бізнесу й систем його підтримки проходив природним шляхом, Україна, яка різко змінила економічну орієнтацію, змушена розв'язувати цю проблему в обмежений термін і в умовах кардинальних змін в економіці, ускладнених нестабільністю макроекономічної ситуації в країні.

Основний матеріал та результати. Організація підприємства неминує зв'язано з наявністю достатнього капіталу. Потреба підприємця у певному обсязі капіталу залежить від планів його діяльності, його підприємницької ідеї, складності та масштабності її практичної реалізації. Розмір початкового капіталу залежить від галузі, в якій впроваджується підприємницька ідея.

Наявний підприємницький капітал (сукупність усіх витрат у грошовій формі, які необхідно здійснити задля реалізації проекту й отримання очікуваного економічного ефекту) може створювати відповідний імідж підприємця як ділової людини, а також бути однією з можливих гарантій досягнення комерційного успіху у власній діяльності.

У досить великому переліку перешкод, з якими стикається малий бізнес, практично усі дослідники й самі бізнесмени відзначають проблему дефіциту фінансових ресурсів.

Як відомо, фінансування малих підприємств може здійснюватися за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх джерел. Відповідно до українського законодавства, в якості зовнішніх джерел фінансування можуть використовуватися цільові банківські вклади, паї, акції, технології, машини, кредити, товарні знаки, інтелектуальні цінності. Основними внутрішніми джерелами залучення коштів є фінансові ресурси і внутрішньогосподарські резерви підприємця-інвестора, тобто прибуток, а також амортизаційні відрахування, особисті грошові нагромадження та заощадження підприємців. До неформального ринку позичкових капіталів (внутрішнє джерело фінансування) належить також позика грошей у рідних і знайомих, але це джерело за своїми розмірами та строками не є основним. Такі кошти використовуються для формування стартового капіталу або в екстраординарних випадках функціонування бізнесу. За попередніми підрахунками останнім джерелом користуються понад 67 % підприємців в Україні [8].

Одним із ринкових шляхів розв'язання фінансових проблем суб'єктів вітчизняного малого підприємства може стати підтримка їх діяльності через розвиток послуг мікрокредитування, які можуть надаватися комерційними банками й небанківськими фінансово-кредитними установами (мікрофінансові організації – МФО). Але процентні ставки для дрібних і середніх позичальників у рамках програм мікрокредитування істотно перевищують середню вартість кредитів юридичним особам. Якщо порівняти їх зі ставками в США, Західній Європі й навіть Росії, порівняння буде не на користь України та українського підприємця. Сьогодні у вітчизняних банках мікрокредити пропонують під 15–24 % річних в іноземній валюті і 20–29 % – в гривні. Зазвичай, мікрокредити видаються на термін від півроку до трьох років залежно від суми. Наприклад, якщо сума складає 5–10 тис. доларів, то термін, як правило, не перевищуватиме 12 місяців [5,10].

Останнім часом велику популярність мала спеціальна Програма мікрокредитування по лінії Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Німецько-українського фонду (НУФ). Банки, які є партнерами Програми, отримують консультативну підтримку в рамках пакета технічної допомоги. Поступово кожному банку передається технологія кредитування малого і середнього бізнесу й усі повноваження за даним напрямом, включаючи навчання співробітників, і, зрештою, досягається головна

мета – мікрокредитування функціонує самостійно, без підтримки консультантів Програми.

У рамках Програми мікрокредитування по лінії ЄБРР фінансуються малі підприємства, що працюють у сфері торгівлі (72 %), надання послуг (14 %), змішані (7 %), виробництва (4 %), та сільського господарства (3 %). Середній розмір поточного кредиту одному клієнтові складає приблизно 8 200 доларів США.

За весь період впровадження Програми ЄБРР в Україні банками-учасниками (ВАТ КБ «Надра», АКБ «Форум», ВАТ «Кредитпромбанк», ЗАТ КБ «Приватбанк», «Аваль», ВАбанк, СЕБбанк) було видано для малих підприємств 160,8 тис. кредитів на загальну суму 1,3 млрд. дол. США.

Німецько-український фонд заснували німецька Кредитна установа для відновлення (KfW), Національний банк України і Міністерство фінансів України. У рамках програми «НУФ» на 01.10.2009 діяло 9 кредитних договорів між НУФ та банками-учасниками на суму 17,6 млн євро. Основними учасниками цієї програми за підсумками 2008 року були АКБ «Форум», ВАТ «Надра», ВАТ «Кредитпромбанк», ВАТ «Мегабанк». У цілому, в рамках укладених угод станом на 01.10.2009 банками-учасниками Програми мікрокредитування НУФ видано 160,4 тис. кредитів на суму 672,8 млн. євро. Із цих коштів (2008 р. – І півріччя 2009 р.) банками було видано кредити підприємствам та приватним підприємцям (у процентному відношенні за видами діяльності): торгівля – 48 %; сільське господарство – 27 %, надання послуг – 17 %; виробництво – 8 %.

Головна проблема кредитування малого підприємництва – високий рівень заборгованості. Станом на 01.10.2009 непогашеними залишалися 730 кредитів на суму 10,9 млн євро [8, 9].

У наведених вище прикладах кредитування за видами діяльності переважає торгівля (72 і 48%), а кредитування виробництва та сільського господарства має невелику частку, що не є позитивним фактором для розвитку економіки. Тому на сьогодні основними завданнями Програми мікрокредитування в Україні є управління кредитним портфелем в умовах кризи і розвиток агрокредитування в банках-партнерах, адже сільське господарство залишається однією з пріоритетних галузей економіки держав – продовольчих флагманів, чільне місце серед яких посідає й Україна. Від ефективної діяльності вітчизняних підприємств агропромислового комплексу залежить не тільки розв'язання продовольчого питання, але й забезпечення населення споживчими товарами, розв'язання питання сільського безробіття, соціальне відродження села, поліпшення екологічної ситуації.

Зовнішнім позабюджетним джерелом фінансування малого бізнесу, крім комерційних банків, може стати й приватне, або спонсорське, фінансування. На Заході нерідко за малою фірмою стоїть велика приватна корпорація, зацікавлена в результатах роботи тих чи інших підприємств, наприклад венчурних компаній, які беруть на себе ризик конструкторського, технологічного та проектного розроблення принципово нових технологій, випробувального й промислового їх використання.

Альтернативою мікрокредитування для малих підприємств на сьогодні є лізинг – форма довгострокової оренди, що передбачає передачу права користування майном іншому суб'єктові підприємницької діяльності на платній основі й на визначений угодою строк.

Лізинг має ряд переваг. Основними з них є:

- лізингові платежі відносять до витрат виробництва;
- наявність гнучких схем виплати платежів;
- мінімальний пакет документів для укладання лізингової угоди;
- лізинг дає змогу спочатку випробувати обладнання, а потім закупити його, а в сезонних галузях – орендувати лише на час його фактичної експлуатації.

За наявності у малого підприємства альтернативи – взяти кредит на покупку устаткування або придбати це устаткування на певний час за договором лізингу – її вибір необхідно здійснювати на основі результатів фінансового аналізу. В усякому разі, лізинг стає практично безальтернативним варіантом, коли:

- підприємець тільки починає власну справу (що часто має місце в малому підприємстві);
- підприємство-постачальник зазнає труднощів зі збутом своєї продукції, а підприємство - майбутній лізингоотримувач не має в достатньому обсязі власних засобів і не може взяти кредит для придбання потрібного йому устаткування [6].

Але Україна значно відстає за показниками лізингу від постсоціалістичних країн за рахунок ряду факторів, що гальмують його розвиток, а саме: недосконалість правового регулювання, недостатність розвитку інфраструктури ринку лізингу, обмеженість джерел фінансування, несприятливе податкове законодавство тощо.

Удосконалення вітчизняної нормативно-правової бази щодо фінансування малого бізнесу може дати поштовх для розвитку та ефективної діяльності малого підприємництва.

Уже декілька років перебуває на розгляді Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій». Безперечно, наявність інформації про кредитні історії підприємств значно зменшує ризик при наданні їм кредитів. Отже, впровадження в дію цього Закону та створення кредитних бюро сприятиме прозорості щодо кредитних історій позичальників, знизить ризики кредитора, підвищить якість кредитного портфеля, зробить кредити доступнішими для сумлінних позичальників.

Для розв'язання проблеми недостатності у підприємців коштів для розвитку власної справи та

високих відсоткових ставок за користування банківськими кредитами Законом України від 27.04.2010 №2154-VI «Про Державний бюджет України на 2010 рік» була передбачена програма «Мікрокредитування малого підприємництва». У рамках цієї програми використано 15 млн. грн., що дозволило надати близько 70 мікрокредитів середньою вартістю 200 тис. грн. на конкурсній основі фізичним особам-підприємцям і малим підприємствам для започаткування та ведення власної справи.

Законом України від 23.12.2010 № 2857-VI «Про Державний бюджет України на 2011 рік» також передбачена програма «Мікрокредитування малого підприємництва», в рамках якої планується використання 10,3 млн грн., що на 4,7 млн грн. менше, ніж у попередньому році. Отже, незважаючи на необхідність державної підтримки, спостерігається негативна тенденція до скорочення фінансування малого бізнесу. Тобто малим підприємствам доведеться самотужки розв'язувати власні проблеми [2, 4].

Інструментом реалізації державної політики розвитку підприємництва на місцевому рівні є регіональні програми підтримки малого підприємництва.

Важливим фактором у виконанні заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва є забезпечення місцевими органами виконавчої влади обсягів і стабільності фінансування з початку дії програми й до її завершення, з рівномірним розподілом коштів за кварталами впродовж кожного року. Рівень фінансування реалізації програмних заходів з місцевих бюджетів визначає відношення органів місцевої влади до розв'язання проблем малого підприємництва в регіонах. Розглянемо це на конкретних прикладах.

На відміну від 2008 року, коли кошти на реалізацію заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва були передбачені в усіх 27-и регіонах, у 2009 році в бюджетах Київської та Дніпропетровської областей кошти на реалізацію програмних заходів не передбачались. Впродовж 2009 року фінансування заходів програми з місцевих бюджетів здійснювалось у 25-и регіонах, але рівень фінансування в окремих регіонах мав значну диференціацію (рис.1).



Рис. 1. Фінансове забезпечення регіональної програми розвитку малого підприємництва з обласного бюджету

За наданою інформацією з регіонів, у 2009 році середній рівень фінансового забезпечення регіональних програм підтримки малого підприємництва з регіональних бюджетів (у розрахунку на 1000 малих підприємств) у цілому по Україні порівняно з 2008 роком зменшився майже вдвічі зі 119,3 до 61 тис. грн.

Найбільший обсяг фінансування мали Івано-Франківська та Волинська області, відповідно 174,3 і 162,1 тис. грн., найнижчі показники мали Житомирська обл. та м. Севастополь, відповідно 2,2 і 7,6 тис. грн.

Таким чином, в умовах фінансово-економічної кризи знижено обсяги фінансової підтримки малого підприємництва з місцевих бюджетів. Зменшення обсягів фінансування програмних заходів, особливо в регіонах із недостатнім розвиненим підприємницьким потенціалом, посилює диспропорції регіонального розвитку, а внаслідок цього уповільнюється процес подолання кризових явищ в економіці регіонів. Для підтримання поступального розвитку економіки потрібно усунути нерівномірність у фінансовому забезпеченні регіональних програм в окремих областях. Необхідно визначити потреби кожної області у фінансових ресурсах і надати більші можливості для розвитку малим підприємствам незалежно від регіону, в якому вони знаходяться [3].

Висновок. Державні програми розвитку малого бізнесу мають бути програмами не виживання, а стимулювання й розвитку для забезпечення конкурентоспроможності України та її підприємницького сектора. У період економічної кризи малий бізнес понад усе потребує додаткової підтримки, особливо фінансової, оскільки не може впоратися з труднощами самотужки.

Активізувати діяльність суб'єктів малого підприємництва можливо за такими напрямками:

- 1) кредитування малого підприємництва переважно за рахунок коштів українських та іноземних банків, інших фінансових установ і підприємств на умовах, що є найвигіднішими для малого бізнесу;
- 2) прийняття Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» із метою суттєвої мінімізації ризиків неповернення кредитів (як передумова створення бази для розширення кредитування в майбутньому);
- 3) розвиток агрокредитування на якісно новому рівні;
- 4) розвиток альтернативних джерел фінансування, наприклад лізинг, що є більш вигідною формою інвестування порівняно з прямою купівлею й купівлею за рахунок кредитних ресурсів.
- 5) підвищення дієвості регіональних програм підтримки малого підприємництва, усунення диспропорції їх фінансування за регіонами.
- 6) розвиток мікрокредитування за рахунок зниження відсоткових ставок до європейського рівня;
- 7) збільшення частки мікрокредитування малих підприємств у сфері виробництва як основного виду економічної діяльності.

Література

1. Закон України від 27.04.2010 №2154-VI «Про Державний бюджет України на 2010 рік» / Верховна Рада України.
2. Закон України від 23.12.2010 № 2857-VI «Про Державний бюджет України на 2011 рік» / Верховна Рада України.
3. Державний комітет України з питань регуляторної політики і підприємництва. Моніторинг стану виконання регіональних програм підтримки малого підприємництва в регіонах України.
4. Бережницька У. Ефективність бюджетних програм фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва/ У. Бережницька // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – № 5. – С. 44–73.
5. Данилейчук Р. Б. Мікрофінансування як альтернативний варіант кредитування малого бізнесу / Р. Б. Данилейчук // Інноваційна економіка – 2009. – № 6. – С. 162–166.
6. Ярошевич Н. Б. Переваги та недоліки лізингу як виду кредитування засобів виробництва в Україні / Н. Б. Ярошевич, М. Б. Антонів // Науковий вісник НЛТУ України 2009. – Вип. 19.5. – С. 241–246.
7. Бутенко О. А. Оцінювання фінансового стану малих підприємств. Теорія та практика державного управління [Електронний ресурс] / О. А. Бутенко. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/>
8. Програма мікрокредитування в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://microcredit.com.ua/>
9. Кужель О. Аналітичний цент «Академія». Макроперешкоди українського кредитування [Електронний ресурс] / О. Кужель. – Режим доступу : <http://www.academia.org.ua/?p=638>

Надійшла 07.03.2011

УДК 34

І. С. АЛАКОЗ, А. Ю. САВЕНКО

Автомобільно-дорожній інститут ДВНЗ "Донецький національний технічний університет"

ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті зосереджено увагу на засадах існування місцевих фінансів, визначено їх роль та значення у розвитку місцевого самоврядування. Також розглядаються питання місцевих бюджетів як основи фінансового забезпечення місцевих органів влади.

The article focuses the attention on the bases of the existence of the local finance, as well as their role and importance in the development of the local government. The problem of the local budgets as the basis of the financial support of the local authorities is also examined.

Ключові слова: місцеві фінанси, фінансова незалежність, місцеві бюджети, місцеве самоврядування.

Останніми роками в Україні набула великої актуальності проблема нестачі фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та нестабільність їх доходних джерел. За таких умов серйозним чинником стабілізації економічної ситуації в країні має стати ефективне формування місцевих фінансів, здатне перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних